

Bijkomende omstandigheden voor ontvankelijkheid verzoek spermadonor tot vaststelling omgangsregeling

Prof.mr. A.J.M. Nuytinck

HR 2 november 2012, LJN: BX5798 (mrs. F.B. Bakels, A.M.J. van Buchem-Spapens, A.H.T. Heisterkamp, M.A. Loth en G. Snijders; A-G mr. J.L.R.A. Huydecoper)

Omgang (art. 1:377a BW). Verzoek spermadonor tot vaststelling omgangsregeling. Nauwe persoonlijke betrekking? Bijkomende omstandigheden.

De feiten¹

In cassatie kan worden uitgegaan van de volgende feiten.

- i) De duomoeders zijn geregistreerde partners. Zij wens- ten een kind en zijn in contact gekomen met de man. Zij hebben met hem afgesproken dat hij als sperma- donor zou optreden.
- ii) Overeenkomstig deze afspraak is bij de moeder door kunstmatige inseminatie een kind verwekt met het zaad van de man. Dit kind is in augustus 2005 geboren.
- iii) De moeder en de man hebben geen relatie gehad. De man is niet aanwezig geweest bij de geboorte. Hij heeft het kind niet erkend.

Het geding in feitelijke instanties²

De man verzoekt in deze procedure de vaststelling van een omgangsregeling tussen hem en het kind. Hij stelt daartoe dat hij alleen bereid was als donor op te treden als hij een band met het kind zou kunnen opbouwen, dat de moeder hiermee heeft ingestemd, dat de moeder hem aan-

vankelijk overeenkomstig deze afspraak op de hoogte heeft gehouden van het verloop van de zwangerschap, maar dat hij het kind maar één keer heeft mogen zien, kort na haar geboorte, en dat hem daarna ieder contact met haar is onthouden door de moeder.

De meemoeder – die zich in de procedure als belang- hebbende heeft gevoegd aan de zijde van de moeder – en de moeder voeren in de eerste plaats als verweer tegen het ver- zoek dat tussen het kind en de man geen ‘family life’ bestaat en dat de man daarom niet-ontvankelijk is in zijn verzoek.

De door de man gestelde afspraak hebben zij betwist. Volgens hen is niet meer afgesproken dan dat de man het kind één keer zou mogen zien, wat in de week na de geboorte is gebeurd.

De rechtbank heeft de man niet-ontvankelijk verklaard in zijn verzoek op de grond dat het enkele biologisch vaderschap van de man onvoldoende is voor het aannemen van een voldoende³ persoonlijke betrekking tussen hem en het kind en dat daarvoor bijkomende omstandigheden nodig zijn, gelegen in de relatie met de moeder vóór de geboorte dan wel in de met het kind na de geboorte opge- bouwde relatie. Hetgeen de man heeft gesteld, achtte de rechtbank onvoldoende om dergelijke bijkomende omstan- digheden aan te nemen.

Het hof heeft de door de man gestelde afspraak, indien bewezen, wél voldoende geoordeeld voor het bestaan van een voldoende⁴ persoonlijke betrekking.

1 Ontleend aan punt 3.1 (onder *Uitgangspunten in cassatie*) van de beschikking van de Hoge Raad.

2 Ontleend aan de punten 3.2 t/m 3.4 (onder

Uitgangspunten in cassatie) van de beschikking van de Hoge Raad.

3 Bedoeld is uiteraard ‘nauwe’; zie immers

art. 1:377a lid 1, eerste volzin, BW.

4 Zie de vorige voetnoot.

Het heeft de man belast met het bewijs van die afspraak. Na bewijslevering heeft het hof vastgesteld dat de man tijdens de zwangerschap contact met de moeder heeft gehad, op de hoogte is gesteld van de geboorte van het kind, haar kort na de geboorte heeft bezocht en een voor haar bestemd cadeau heeft gegeven. Op grond van deze omstandigheden heeft het hof bedoelde persoonlijke betrekking aangenomen, die aanspraak geeft op omgang (rov. 3 tweede tussenbeschikking).

Vervolgens is het hof evenwel tot de bevinding gekomen dat omgang met de man in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind (rov. 6 eindbeschikking). Het heeft het verzoek van de man daarom afgewezen.

Het principale beroep en het incidentele beroep in cassatie⁵

Het principale beroep van de duomoeders keert zich tegen het oordeel van het hof dat sprake is van een voldoende persoonlijke betrekking tussen de man en het kind, die aanspraak geeft op omgang. Het incidentele beroep van de man richt zich tegen het oordeel van het hof dat omgang in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind.

Beoordeling van het principale beroep en van het incidentele beroep door de Hoge Raad

De Hoge Raad beoordeelt het principale beroep van de duomoeders en het incidentele beroep van de man als volgt.⁶

4. Beoordeling van het principale beroep

4.1 Bij de beoordeling van het middel – bij de behandeling waarvan de duomoeders belang hebben voor het geval het incidentele beroep van de man slaagt – wordt vooropgesteld dat de man als biologische vader bijkomende omstandigheden diende te stellen en aannemelijk te maken waaruit kan worden afgeleid dat de nauwe persoonlijke betrekking tussen hem en het kind bestaat die op grond van (thans) art. 1:377a lid 1 BW is vereist voor de ontvankelijkheid van zijn verzoek.

Die bijkomende omstandigheden moeten gelegen zijn in hetzij de aard van zijn relatie met de moeder en in zijn betrokkenheid bij het kind voor en na de geboorte (in welk geval die omstandigheden moeten wijzen op voorgenomen gezinsleven), hetzij de band die na de geboorte tussen hem als vader en het kind is ontstaan (vgl. o.a. EHRM 1 juni 2004, LjN AQ0337, NJ 2004/667, rov. 37, en EHRM 15 september 2011, appl. nr. 17080/07, LjN BU7945, EHRC 2011/159, rov. 80-81).

5 Ontleend aan punt 3.5 (onder *Uitgangspunten in cassatie*) van de beschikking van de Hoge Raad.

6 Ter wille van de leesbaarheid heb ik in de geciteerde rechtsoverwegingen van de Hoge Raad [‘verzoekster’ c.s.] vervangen door ‘de duomoeders’ en [‘verweerder’] door ‘de man’ (d.i. de man die als spermadonor heeft gefungeerd).

7 HR 30 november 2007, LjN: BB9094, NJ 2008, 310 (concl. A-G L. Strikwerda), m.nt. J. de Boer; AA 2008, p. 133-138, m.nt. A.J.M. Nuytinck, AA20080133 (*het omgangsrecht van de spermadonor op grond van diens nauwe persoonlijke betrekking met het kind*).

8 HR 11 april 2008, LjN: BC3927, NJ 2008, 555 (concl. A-G E.M. Wesseling-van Gent), m.nt. J. de Boer (*ontzegging omgang*). De Hoge Raad heeft geanticipeerd als in de hoofdttekst bedoeld, door

dat hij de in art. 1:377a lid 3, aanhef en onder d, BW bedoelde ontzeggingsgrond (te weten: omgang is in strijd met *zwaarwegende* belangen van het kind) heeft toegepast op de (bekende) spermadonor die in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat. De Hoge Raad heeft hier dus niet art. 1:377f lid 1, tweede volzin, BW (oud) toegepast (te weten: de rechter *kan* het verzoek afwijzen, indien het belang van het kind zich tegen toewijzing verzet of indien het kind dat twaalf jaar of ouder is, bezwaar maakt). De Hoge Raad heeft zijn oordeel dat het onderscheid – voor zover het gaat om de ontvankelijkheid van een verzoek tot vaststelling van een omgangsregeling – tussen de juridische vader en de biologische vader die in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat (dus ‘family life’ met het kind heeft), niet

langer gerechtvaardigd is, mede gebaseerd op art. 8 EVRM. Daarnaast heeft de Hoge Raad in dit verband uitdrukkelijk gewezen op de memorie van toelichting op het wetsvoorstel dat heeft geleid tot de in de volgende voetnoot genoemde wet (*Kamerstukken II* 2004/05, 30 145, nr. 3, p. 16).

9 Wet van 27 november 2008, *Stb.* 2008, 500, in werking getreden op 1 maart 2009, tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met het bevorderen van voortgezet ouderschap na scheiding en het afschaffen van de mogelijkheid tot het omzetten van een huwelijk in een geregistreerd partnerschap (Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding).

4.2 Het middel voert terecht aan dat, tegen de achtergrond van de hiervoor in 3.1 vermelde feiten, de door het hof vastgestelde omstandigheden die hiervoor in 3.4 zijn vermeld, onvoldoende zijn om die vereiste nauwe persoonlijke betrekking aan te nemen.

Uit die omstandigheden volgt immers niet dat het voornemen of de bedoeling bestond een familieband te doen ontstaan tussen de man en het kind. Die omstandigheden kunnen het oordeel van het hof dus niet dragen.

4.3 De Hoge Raad kan zelf de zaak afdoen.

Daargelaten of de hiervoor in 3.2 weergegeven stellingen van de man het door hem ingeroepen gevolg kunnen meebrengen, geldt dat de man deze stellingen naar de kennelijke vaststelling van het hof – welke vaststelling in cassatie niet is bestreden – uitsluitend aannemelijk heeft gemaakt voor zover het de hiervoor in 3.4 bedoelde omstandigheden betreft. Het vorenstaande laat dan ook geen andere conclusie toe dan dat de beschikking van de rechtbank alsnog dient te worden bekrachtigd.

5. Beoordeling van het incidentele beroep

Gelet op het hiervoor overwogene mist de man belang bij de behandeling van het incidentele beroep.⁷

De beslissing van de Hoge Raad

In het principale beroep vernietigt de Hoge Raad de beschikkingen van het gerechtshof te ’s-Gravenhage van 9 juli 2008, 23 september 2009, 3 februari 2010 en 12 oktober 2011 en bekrachtigt hij de beschikking van de rechtbank Rotterdam van 28 maart 2007. In het incidentele beroep verwerpt de Hoge Raad het beroep.

Noot

1 Inleiding

De onderhavige uitspraak ligt in de lijn van een eerdere uitspraak van de Hoge Raad uit 2007⁷ in een soortgelijke casuspositie. In beide zaken is wat het omgangsrecht van de spermadonor betreft het oude recht – artikel 1:377f BW (oud) – van toepassing, maar dit verschilt niet van het thans geldende recht – artikel 1:377a lid 1, eerste volzin, BW – nu de Hoge Raad in 2008⁸ heeft beslist dat op dit punt kan worden geanticipeerd op de toen nog niet in werking getreden Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding,⁹ die de inhoud van eerstgenoemd

artikel heeft geïncorporeerd in laatstgenoemde bepaling. In de eerste alinea van rechtsoverweging 4.1 van de onderhavige beschikking spreekt de Hoge Raad dan ook over de nauwe persoonlijke betrekking tussen de biologische vader en het kind, die ‘op grond van (thans) art. 1:377a lid 1 BW is vereist voor de ontvankelijkheid van zijn verzoek’. Met het tussen haakjes geplaatste woord ‘thans’ geeft de Hoge Raad aan dat hier eigenlijk het oude recht, dus artikel 1:377f BW (oud), van toepassing is.

De reden van deze korte annotatie is mede gelegen in de verbetering van de rechtspositie van de spermadonor, die haar beslag krijgt in het thans in de Eerste Kamer aanhangige wetsvoorstel 33 032 ‘tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het juridisch ouderschap van de vrouwelijke partner van de moeder anders dan door adoptie’, meestal kortweg ‘wetsvoorstel lesbisch ouderschap’ genoemd.¹⁰ De verwachting is dat de nieuwe wettelijke regeling in de loop van 2013 in werking treedt.

2 ‘Bijkomende omstandigheden’, *Lebbink/Nederland* en *Schneider/Duitsland*

In deze procedure draait uiteraard alles om de vraag of de biologische vader voldoende ‘bijkomende omstandigheden’ heeft gesteld en aannemelijk gemaakt, waaruit kan worden afgeleid dat de nauwe persoonlijke betrekking (‘family life’) tussen hem en het kind bestaat, die op grond van artikel 1:377a lid 1, eerste volzin, BW is vereist voor de ontvankelijkheid van zijn verzoek. In de tweede alinea van rechtsoverweging 4.1 van de onderhavige beschikking geeft de Hoge Raad aan waarin die ‘bijkomende omstandigheden’ moeten zijn gelegen, te weten:

- (1) hetzij in de aard van de relatie van de biologische vader (spermadonor) met de moeder en in zijn betrokkenheid bij het kind vóór en na de geboorte (in welk geval die omstandigheden moeten wijzen op voorgenomen gezinsleven),
- (2) hetzij in de band die na de geboorte tussen hem als vader en het kind is ontstaan.

De Hoge Raad verwijst hierbij naar twee belangrijke arresten van het Europese Hof voor de rechten van de mens uit 2004 (*Lebbink/Nederland*)¹¹ en 2011 (*Schneider/Duitsland*).¹² Vanwege het grote belang van beide uitspraken citeer ik hieronder letterlijk de door de Hoge Raad genoemde relevante rechtsoverwegingen van beide uitspraken (met weglating van verwijzingen naar vindplaatsen van andere, eerder door het Europese Hof gewezen arresten). In *Lebbink/Nederland* gaat het om rechtsoverweging 37.

³⁷ In the present case, the Court notes that, unlike the situation in the cases of *Sahin v. Germany* (...) and *Sommerfeld v. Germany* (...), the applicant has not sought to recognise Amber, and he has never formed a ‘family unit’ with Amber and her mother as they have never

cohabited. Consequently, the question arises whether there are other factors demonstrating that the applicant’s relationship with Amber has sufficient constancy and substance to create de facto ‘family ties’. The Court does not agree with the applicant that a mere biological kinship, without any further legal or factual elements indicating the existence of a close personal relationship, should be regarded as sufficient to attract the protection of Article 8.’

In *Schneider/Duitsland* gaat het om de rechtsoverwegingen 80 en 81.

⁸⁰ However, a mere biological kinship between a natural parent and a child, without any further legal or factual elements indicating the existence of a close personal relationship, is insufficient to attract the protection of Article 8 (...). As a rule, cohabitation is a requirement for a relationship amounting to family life. Exceptionally, other factors may also serve to demonstrate that a relationship has sufficient constancy to create de facto ‘family ties’ (...).

⁸¹ Moreover, the Court has considered that intended family life may, exceptionally, fall within the ambit of Article 8, notably in cases where the fact that family life has not yet fully been established is not attributable to the applicant (...). In particular, where the circumstances warrant it, ‘family life’ must extend to the potential relationship which may develop between a child born out of wedlock and the natural father. Relevant factors which may determine the real existence in practice of close personal ties in these cases include the nature of the relationship between the natural parents and a demonstrable interest in and commitment by the father to the child both before and after the birth (...).

Deze rechtsoverwegingen, zowel die van de Hoge Raad als die van het Europese Hof, laten aan duidelijkheid niets te wensen over. In deze zaak had het hof de spermadonor wél ontvankelijk geacht in zijn verzoek tot vaststelling van een omgangsregeling, maar had het hem uiteindelijk het recht op omgang met zijn biologische kind ontzegd, dus zijn verzoek afgewezen, omdat omgang in strijd zou zijn met zwaarwegende belangen van het kind (art. 1:377a lid 3, aanhef en onder d, BW). De Hoge Raad is het hiermee niet eens, omdat de door het hof vastgestelde omstandigheden onvoldoende zijn om de voor ontvankelijkheid van het verzoek vereiste nauwe persoonlijke betrekking (‘family life’) aan te nemen. Uit die omstandigheden volgt immers niet, aldus de Hoge Raad in rechtsoverweging 4.2, dat het voornemen of de bedoeling bestond een familieband te doen ontstaan tussen de spermadonor en het kind, zodat die omstandigheden het oordeel van het hof niet kunnen dragen. De Hoge Raad doet de zaak zelf af en bekrachtigt alsnog de beschikking van de rechtbank, die al tot niet-ontvankelijkheid van het verzoek van de spermadonor had geconcludeerd.

3 Verbetering rechtspositie spermadonor

Het wetsvoorstel lesbisch ouderschap¹³ verbetert de rechtspositie van de spermadonor. Zo kan hij onder omstandigheden vervangende toestemming tot erkenning bij de rechtbank verzoeken, als hij van de moeder geen

¹⁰ *Kamerstukken I* 2012/13, 33 032, A (gewijzigd voorstel van wet van 30 oktober 2012).

¹¹ EHRM 1 juni 2004, LJN: AQ0337, NJ 2004, 667,

m.nt. J. de Boer (*Lebbink/Nederland*).

¹² EHRM 15 september 2011, LJN: BU7945, EHRM 2011, 159, m.nt. J.H. Gerards (*Schneider/*

Duitsland).

¹³ Zie voetnoot 10.

toestemming tot erkenning krijgt. Naar geldend afstammingsrecht is dit niet mogelijk, omdat artikel 1:204 lid 3 BW onder andere vereist dat de man de verwekker van het kind is.¹⁴ De spermadonor is echter ‘slechts’ de biologische vader, maar niet de verwekker van het kind, omdat hij geen geslachtsgemeenschap met de moeder heeft gehad. Artikel 1:204 lid 3, aanhef en onder b, BW (nieuw) in de versie van het genoemde wetsvoorstel geeft de spermadonor de mogelijkheid vervangende toestemming te verzoeken, tenzij dit de belangen van de moeder bij een ongestoorde verhouding met het kind schaadt of een evenwichtige sociaalpsychologische en emotionele ontwikkeling van het kind in het gedrang komt, mits de desbetreffende man de biologische vader, niet-verwekker,¹⁵ van het kind is en in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat (dus ‘family life’ met het kind heeft). Op de valreep is in het wetsvoorstel door aanneming van het gewijzigd amendement-Hennis-Plasschaert c.s. in de Tweede Kamer¹⁶ ook aan de zogenaamde instemmende levensgezel – de persoon (man of vrouw) die als levensgezel van de moeder heeft ingestemd met een daad die de verwekking van het kind tot gevolg kan hebben gehad – de mogelijkheid van vervangende toestemming toegekend. Dit is niet in dezelfde bepaling als die betreffende de verwekker en de biologische vader, niet-verwekker, gebeurd, maar in een aparte bepaling, te weten in artikel 1:204 lid 4 BW (nieuw),¹⁷ omdat het toetsingscriterium anders is. Vervangende toestemming is namelijk voor de instemmende levensgezel(lin) blijkens laatstgenoemde bepaling alleen mogelijk als dit in het belang van het kind is. Onder omstandigheden moet de verwekker of de spermadonor met ‘family life’ dus concurreren met de instemmende levensgezel(lin) van de moeder. In de toelichting op het amendement wordt deze concurrentie onderkend.¹⁸ Als zowel de verwekker of de biologische vader, niet-verwekker, die in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat, als de instemmende levensgezel(lin) om vervangende toestemming verzoeken, geldt: wie het eerst komt, het eerst maalt. Dat is volgens de indieners van het amendement – enigszins gesimplificeerd uitgedrukt – al tientallen jaren de gang van zaken in het afstammingsrecht. Ingeval een rechter gelijktijdig wordt geconfronteerd met beide verzoeken, ligt het in de rede dat deze zaken in onderlinge samenhang worden beschouwd. Het belang van het kind staat centraal. De omstandigheden van het geval zijn hiervoor maatgevend. Het uitgangspunt is dat de biologische vader en het kind aanspraak hebben op erkenning in rechte van hun familierechtelijke betrekking. In uitzonderlijke gevallen kan het zo zijn dat de aanspraak van de biologische vader moet wijken met

het oog op het belang van het kind, al dan niet in samenhang beschouwd met het belang van de instemmende levensgezel(lin).

4 Drie juridische ouders en/of drie ‘gezagsdragers’?

De laatste jaren is er regelmatig voor gepleit – mede in het kader van discussies in het parlement over wijzigingen in het afstammings-, adoptie-, gezags- en omgangsrecht – om een kind onder omstandigheden, in het bijzonder bij lesbische paren die gebruik hebben gemaakt van de diensten van een spermadonor, hetzij drie juridische ouders, hetzij drie ‘gezagsdragers’,¹⁹ hetzij drie personen met beide hoedanigheden te geven. In het gegeven voorbeeld zou het kind dan twee juridische moeders en één juridische vader krijgen en/of deze drie personen als gezagsdragers krijgen. Uiteraard moet, zoals altijd in het personen- en familierecht, een scherp onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds het afstammingsrecht en anderzijds het gezagsrecht. Dit kan niet vaak genoeg worden benadrukt. Ook in de recentste discussie van oktober 2012 rondom wetsvoorstel 33 032 is weer de nodige verwarring gesticht met betrekking tot dit onderscheid, helaas ook door de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie zelf, zoals hierna zal blijken.

Zelf vind ik dat een kind niet meer dan twee juridische ouders (dus twee personen tot wie het kind in de rechte opgaande lijn in de eerste graad in familierechtelijke betrekking staat; zie art. 1:3 lid 1 BW) en ook niet meer dan twee gezagsdragers behoort te hebben. Het personen- en familierecht is de laatste tientallen jaren toch al steeds ingewikkelder geworden en dit novum zou dit rechtsgebied onnodig verder compliceren. Men denke niet alleen aan de rechtsgevolgen voor het afstammings- en gezagsrecht zelf, maar ook aan die voor het alimentatierecht, het erfrecht en het nationaliteitsrecht. Bovendien is dan het hek van de dam. Als men immers drie personen als juridische ouders en/of als gezagsdragers toelaat, waarom dan niet ook vier, vijf of wellicht nog meer personen?

Niettemin heeft de staatssecretaris de Tweede Kamer toegezegd nader onderzoek te doen naar de situatie waarbij kinderen opgroeien in zogenoemde meeroudergezinnen.²⁰ Hij heeft deze toezegging op 23 oktober 2012 gedaan tijdens het debat over wetsvoorstel 33 032 in de Tweede Kamer.²¹ In dit verband wijst de staatssecretaris op de situatie in Engeland. Daar is het mogelijk dat meer dan twee personen gezag over een en hetzelfde kind uitoefenen. In het door de staatssecretaris aangekondigde onderzoek zal daarom aandacht zijn voor:

14 Zie ook HR 24 januari 2003, LjN: AF0205, NJ 2003, 386 (concl. A-G i.b.d. J.K. Moltmaker), m.nt. J. de Boer (vervangende toestemming).
15 De verwekker valt straks onder art. 1:204 lid 3, aanhef en onder a, BW (nieuw).
16 Kamerstukken II 2012/13, 33 032, nr. 15.
17 Uiteraard wordt het bestaande art. 1:204 lid 4 BW vernummerd tot art. 1:204 lid 5 BW (nieuw).

18 Kamerstukken II 2012/13, 33 032, nr. 15, p. 1-2.
19 Met de nogal publiekrechtelijk klinkende term ‘gezagsdragers’ bedoel ik in het verband van het personen- en familierecht uiteraard volwassen personen die het gezag over een of meer minderjarige kinderen uitoefenen.
20 Brief van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 5 november 2012, Kamerstukken II

2012/13, 33 032, nr. 17 (herdruk). ‘Meeroudergezinnen’ is een merkwaardige term, nu hiermee blijkbaar gezinnen met *meer dan twee* volwassen personen met gezag over een of meer minderjarige kinderen zijn bedoeld.
21 Handelingen II 2012/13, nr. 13 (vergadering 23 oktober 2012).

- 1 een vergelijking van de inhoud en werking van het Engelse en het Nederlandse gezagsrecht met het oog op het wettelijk regelen van de rechtspositie van alle betrokken ouders (de staatssecretaris bedoelt uiteraard personen die gezag willen uitoefenen) en met name het kind in deze situaties;
- 2 een inventarisatie van de voor- en de nadelen die binnen het Nederlandse familierecht aan gezag van meer dan twee ouders (lees: personen) zijn verbonden en in dit licht:
 - de vraag in hoeverre de mogelijkheid van dwingende afspraken, bijvoorbeeld in de vorm van een donor-schapsplan, kan bijdragen aan het regelen van de rechtspositie van kinderen en ouders in deze situaties;

- de vraag of de situatie van kinderen van lesbische moeders juridisch op gelijke wijze kan worden geregeld als die van kinderen met ouders van verschillend geslacht (bijvoorbeeld kinderen in stiefgezinnen) en wat de voor- en nadelen daarvan zijn; en
- andere rechtsgevolgen die mogelijk aan gezag zijn gekoppeld, zoals het onderhoudsrecht.

Het onderzoek zal zo spoedig mogelijk van start gaan, aldus de staatssecretaris. Ik kan deze noot helaas niet anders beëindigen dan met een smeekbede aan de staatssecretaris en het parlement: wat ook de uitkomst van het onderzoek moge zijn, doet u het ons alstublieft niet aan om de mogelijkheid van drie (of wellicht nog meer) personen met gezag over minderjarige kinderen in de wet op te nemen! ■